

rianty kapitalismu ve světě a dále si kladou otázku, jak je kapitalismus a práce v rámci kapitalistického režimu ovlivňována procesem globalizace. Globalizaci považují zejména za proces rostoucí ekonomické integrace národních ekonomických systémů, která je řízena především třemi hlavními skupinami organizací: transnárodních těles jako WTO (Světová obchodní organizace), národních států a multinárodních firem (s. 230). Analyzovány jsou různé teorie a mýty o globalizaci a Wajcman a Edwards sami chápou globalizaci jako neuniformní proces, který není nevyhnutelný a snaží se ji analyzovat tím, že ji různými způsoby zpochybňují. Genderový aspekt je v rámci tématu globalizace podchycen pouze okrajově velmi obvyklým způsobem a známými argumenty o feminizaci práce a nerovnostech (a vztazích vykořisťování) mezi ženami v zá-

vislosti na etnické a třídní příslušnosti. Toto omezení však svědčí o tom, že sociologie genderových vztahů nedošla ve zkoumání těchto vztahů na globální úrovni příliš daleko a do hloubky problémů.

Politika pracovního života by mohla být považována za genderově integrovanou přehledovou sociologickou publikaci – učebnici – o současném dění na trhu práce. Integrovanost genderové perspektivy má však v knize svá úskalí a nedostatky, které je možné přičítat právě neobvyklosti toho přístupu a spolupráci autorky z oblasti genderové teorie trhu práce a sociologa industrial relations, jinak publikujícího bez zvláštního důrazu na genderovou optiku. Přesto jde o vydařený pokus v rámci sociologie, které dosud není vlastní prolínání autorů a přístupů s takovým tematickým zaměřením.

HARTMAN, S. M. 2004. *THE HOUSEHOLD AND THE MAKING OF HISTORY: A SUBVERSIVE VIEW OF THE WESTERN PAST.*

CAMBRIDGE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. / Marcel Tomášek

V centru pozornosti studie Mary S. Hartman stojí rodinný model, který je v evropské historické demografii obvykle označován jako *západní model*. Pro tento model je charakteristický pozdní věk vstupu do manželství u žen a odlišuje se od historicky převažujícího agrárního modelu spojeného se vstupem do manželství v nízkém věku (často ještě v pubertě), zpravidla s mužem o 7–10 let starším, na základě dohody mezi rodinami a nastěhováním se páru k manželově rodině. V agrárních společnostech jen málo lidí, ať již mužů nebo žen, žije samostatně. Genderové role jsou jednoznačně určeny a jsou immanentně zabudovány ve struktuře rodiny a domácnosti. Přesto se v severozápadní Evropě od pozdního středověku prosazuje model odlišující se od této normy. V současné době se v západní Evropě ženy vdávají relativně pozdě a věkem se příliš neliší od svých partnerů, jejich svazky jsou výsledkem auto-

nomního jednání a souhlasu a vedou spíše než ke sloučení s manželovou rodinou k utvoření oddělené domácnosti. Zároveň mnohem větší část společnosti zůstává mimo manželské svazky (mezi 10–20 % populace – více žen než mužů). Kontinuita této jisté „neupevněnosti“ doprovázející *západní model* je podle Mary S. Hartman rozpoznatelná až do současnosti. Narůstající rozvodovost, akceptace rodičovství mimo manželské svazky a diskuse o uznání homosexuálních svazků jsou integrální součástí vývojové linie tohoto *západního modelu*.

Mary S. Hartman odkazuje na práce Johna Hajnala z 60. let a rozvíjí jeho argumentaci o pozdním vstupu do manželství a utváření domácností jako závažném faktoru společenské změny vzhledem ke společenským, politickým a ekonomickým funkcím, které domácnost měla ve společnostech v průběhu historie. Právě v narůstajícím

ARCHIV MEDARD V SOCIOLOGICKÉM ÚSTAVU AV ČR / Tomáš Čížek¹

Na konci minulého roku se novou součástí Sociologického ústavu stal archiv MEDARD. Jeho jméno, pro někoho možná zvláštní, je zkratkou a přesmyčkou vzniklou z pojmenování: **D**igitální **A**rchiv **M**ěkkých **D**at. Náplní archivu je ukládání, správa a poskytování kvalitativních dat. Medard je jedinou fungující institucí na území České republiky, která se touto činností zabývá. Historie našeho archivu začala v roce 2000, kdy byl založen jako součást Virtuálního institutu². Instituce kvalitativního archivu nebyla a není v sociálních vědách příliš obvyklá, na rozdíl od archivů, které ukládají data statistického rázu. Jediným opravdu fungujícím archívem je britský projekt Qualidata (<http://www.esds.ac.uk/qualidata/>), který je i vzorem pro všechny podobně zaměřené instituce, tedy také pro archiv MEDARD. Během pěti uplynulých let byla sociologické obci představena myšlenka sdílení dat v oblasti kvalitativního výzkumu, diskutovalo se o technických, metodologických a hlavně legislativních problémech spojených s výzkumným procesem a samotnou archivací. Všechny tyto výstupy mohou zájemci najít na našich internetových stránkách. Základní infrastruktura archivu je již vybudována, zbývá to hlavní: naplnit archiv takovým množstvím tematicky různých výzkumů, aby se stal pro výzkumníky a výzkumnice atraktivní jak pro využívání, tak i ukládání datových souborů. Na následujících řádcích bych rád představil fungování archivu a problematiku, jíž se zabývá.

Archiv ukládá data výhradně v digitální formě. Toto opatření představuje mnoho výhod z hlediska správy dat a jejich dalšího poskytování. Ukládání dat nezabírá příliš mnoho úložného prostoru a je možná vzdálená komunikace s klienty archivu (e-mail, internet), nejsou nutné osobní návštěvy. Archivovat se dají všechna data, která je možno převést do digitální podoby. Naše pracoviště disponu-

sňatkovém věku lze hledat jednu z kardinálních sil podporujících industrializaci. Ženy, které oddalovaly rození dětí, byly uvolněny od práce v domácnosti a stávaly se placenou pracovní silou. Vyšší sňatkový věk, tak jak se prosadil v severozápadní Evropě, vedl k tomu, že sňatek se stal statutem, kterého mnoho mužů a žen nikdy nedosáhlo. Zároveň tento trend podpořil odstup od biologických identit muže a ženy. Pozdně manželské domácnosti si často nemohly dovolit jednoznačné genderové rozlišení, které je charakteristické pro typ mladých manželských svazků a jejich domácnosti. Ženy musely příležitostně jednat jako zástupci manželů, což jim umožňoval jejich věk a zkušenost ze samostatného života.

Uvedené klíčové reálie v obvyklých „mužských historiích západu“ nenajdeme, ačkoli je zřejmé, že sehrály svoji roli

ve většině obvykle exponovaných „historií“, od lidových rovnostářských hnutí raně moderního období až po střety s agrárním modelem v kolonizovaných mimoevropských společnostech na vrcholu industrializace. Největší přínos knihy spočívá právě ve zdůraznění skutečnosti, že pokud by byl vzat v úvahu charakter domácnosti v *západním modelu* a jeho dopady, historie osvícenství, vznik národních států a kapitalistická transformace by byly méně záležitostí mužských elit a více výsledkem života nezměrného množství spíše chudých lidí, mužů a žen, kteří ve společném úsilí pokrýt potřeby rodiny „položili základ novým náboženským, politickým, ekonomickým a kulturním konfiguracím“.

MODERNÍ UMĚNÍ V OHNISKU GENDEROVÝCH STUDIÍ/ Milan Kreuzzieger PACHMANOVÁ, MARTINA 2004. *NEZNÁMÁ ÚZEMÍ ČESKÉHO MODERNÍHO UMĚNÍ: POD LUPOU GENDERU*. PRAHA: ARGO.

Genderová studia si v českých zemích razí cestu poměrně složitě, ale s potěšením je třeba dodat, že se postupně, vytrvale a jistě prosazují v řadě akademických disciplín. Přitom „rodová studia“ znamenala v civilizovaném světě jednu z nejvýznamnějších inspirací a výzev za poslední dvě tři dekády. Publikace a články vztahující se k filozofii, kulturní historii, historii umění a vizuální kultuře napsali, editovali nebo přeložili u nás např. P. Horská, L. Oates-Indruchová, M. Lenderová, L. Konečný, M. Vodrážka, Z. Štefková, P. Barša, M. Fafejta, M. S. Witkovsky a mnozí další, kteří mají velkou zásluhu na profilování genderových studií v ČR. V takto orientovaném bádání se prosadila i Martina Pachmanová, která knihou *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu* završila sérii publikací zaměřených na studium vizuální kultury z perspektivy feminismu. Na poprvé vydanou publikaci – knihu rozhovorů (*Věrnost*

*v pohybu*¹) s jedenácti ženami různých profesí, převážně však „historičkami umění“, kurátorkami a umělkyněmi žijícími ve Spojených státech amerických – navázala antologií „současného amerického myšlení o feminizmu, dějinách a vizualitě“ – *Neviditelná žena*², která je sborníkem vybraných textů již uvedených jedenácti žen, s nimiž v předchozí knize vedla rozhovory.

Autorka sestavila knihu *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu* z předmluvy a pěti kapitol, které se zaměřují na různá témata (užité umění, bydlení a architektura, problém sexuální, rodové a národní identity atd.) spojená s moderní kulturou v Čechách. Autorka se „z perspektivy genderové politiky“ soustředila „na tři vzájemně propojené oblasti:

1. na strategie definování a zobrazení ženskosti a mužskosti;
2. na formování a transformaci genderové subjektivity;

je potřebným technickým vybavením pro digitalizaci zvukových, textových i vizuálních dokumentů. Problém může představovat obsah a forma ukládaných výzkumů. Na sociologický výzkum se obvykle vztahuje zákon na ochranu osobních údajů (zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů).

Pro účely tohoto zákona se rozumí

- a) osobním údajem jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitého subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu,
- b) citlivým údajem osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů a jakýkoliv biometrický nebo genetický údaj subjektu údajů.

Zdroj: www.uoou.cz, sekce právní předpisy.

Nakládání s takovými informacemi je poměrně přísně zabezpečeno. Bez osobního souhlasu dotyčných osob nelze jejich osobní údaje shromažďovat ani je jinak zpracovávat. Týká se to samozřejmě i jejich ukládání a případného poskytování třetím osobám. S daty pak lze z hlediska archivování a dalšího sdílení zacházet v zásadě dvěma způsoby. Prvním je důsledné vyžadování informovaných souhlasů k provedeným rozhovorům. Druhým je anonymizace osobních údajů. U nových výzkumů lze po dohodě s archivem připra-